

MASTER NEGATIVE
NO. 93-81309-3

MICROFILMED 1993

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES/NEW YORK

as part of the
"Foundations of Western Civilization Preservation Project"

Funded by the
NATIONAL ENDOWMENT FOR THE HUMANITIES

Reproductions may not be made without permission from
Columbia University Library

COPYRIGHT STATEMENT

The copyright law of the United States - Title 17, United States Code - concerns the making of photocopies or other reproductions of copyrighted material.

Under certain conditions specified in the law, libraries and archives are authorized to furnish a photocopy or other reproduction. One of these specified conditions is that the photocopy or other reproduction is not to be "used for any purpose other than private study, scholarship, or research." If a user makes a request for, or later uses, a photocopy or reproduction for purposes in excess of "fair use," that user may be liable for copyright infringement.

This institution reserves the right to refuse to accept a copy order if, in its judgement, fulfillment of the order would involve violation of the copyright law.

AUTHOR:

BUCHHOLZ, EDUARD

TITLE:

DE PERSONARUM
DESCRIPTIONE IN...

PLACE:

CLAUSTHAL

DATE:

[1854]

Master Negative #

93-81309-3

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES
PRESERVATION DEPARTMENT

BIBLIOGRAPHIC MICROFORM TARGET

Original Material as Filmed - Existing Bibliographic Record

88ED	
Z3	Buchholz, Eduard, 1825-1887. ... De personarum descriptione in Iphigenia Aulidensi Euripidis exhibita, vom Collaborator Dr. Buchholz ... Clausthal, Schweiger, [1854], 20 p. 26 cm. At head of title: Programm des Gymnasiums in Clausthal zum Oster-examen am 10. April 1854. Ver. ms. of pamphlets
59011	

Restrictions on Use:

TECHNICAL MICROFORM DATA

FILM SIZE: 35 REDUCTION RATIO: 12x
IMAGE PLACEMENT: IA IIA IB IIB
DATE FILMED: 4.21.93 INITIALS Susan
FILMED BY: RESEARCH PUBLICATIONS, INC WOODBRIDGE, CT

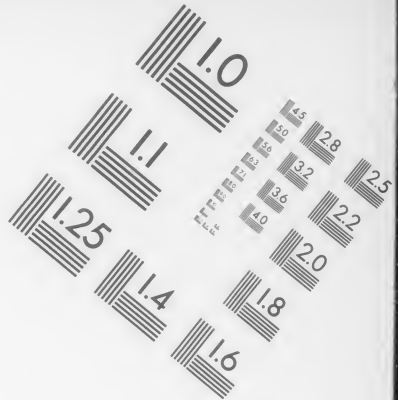
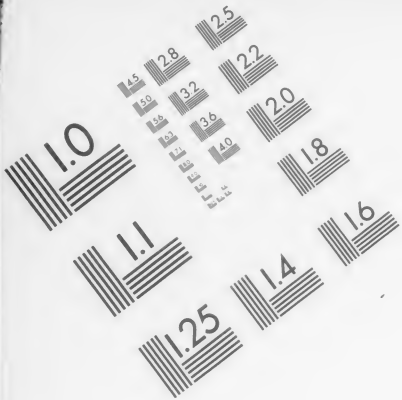

AIM

Association for Information and Image Management

1100 Wayne Avenue, Suite 1100
Silver Spring, Maryland 20910

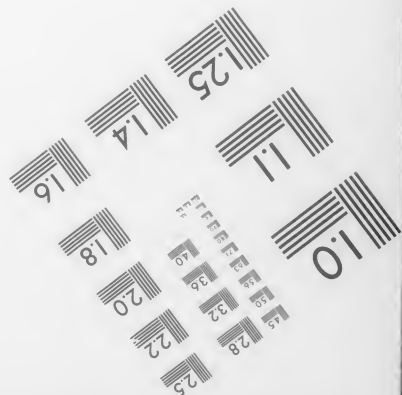
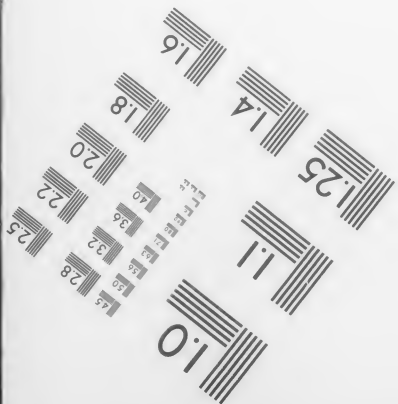
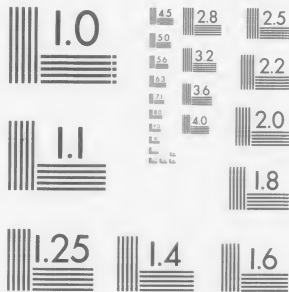
301/587-8202

Centimeter

Inches

MANUFACTURED TO AIM STANDARDS
BY APPLIED IMAGE, INC.

257
No. 83

PROGRAMM

*Die in dem Programm
Gen. Professor Dr. Buchholz
in Clausthal
v. Prof.*

des

GYMNASIUMS IN CLAUSTHAL

zum

Oster-Examen am 10. April 1854.

Inhalt:

1. Abhandlung: De personarum descriptione in Iphigenia Aulidensi Euripidis exhibita, vom Collaborator Dr. Buchholz.
2. Uebersicht der im vergangenen Schuljahre erteilten Lectionen.
3. Schulnachrichten: vom Director Elster.
4. Ordnung der Prüfung.

CLAUSTHAL.

Gedruckt in der Schweigerschen Officin.

De

personarum descriptione in Iphigenia Aulidensi Euripidis

exhibita.

Inter tot tamque diversas, quae ad nos pervenerunt, veterum fabulas vix ullam reperiri putaverim, quae, si cum Iphigenia Aulidensi Euripidis comparetur, aut oeconomiae et compositionis ratione habita plures sive patronos sive accusatores nacta aut ob externam formam, quippe temporum injuria misere depravatam, magis in suspicionem adducta aut denique incerta origine, unde profecta pedetentim in formam, quae nunc est, devenerit, saepius in controversia versata sit. Nam neque Rhesus, de qua inde a Scaligeris et Valckenariis usque ad novissima tempora ferventissime disceptarunt, neque Medea, quae eadem multifarie tentata est, neque — ut a comoedia exemplum petam — Nubes Aristophaneae tantos belli fluctus excitarunt aut tantam ad certamen fenestram aperuerunt, ut hac ex parte cum Iphigenia, de qua acervos librorum critici conscripserunt, comparari queant. Et Rhesi, ut in hac persistam, authenticam quidem addubitarunt; at certe non addubitarunt in illa unitatem quandam singularum partium, non perpetuam aequalitatem stili, non omnino incorruptam integritatem fabulae, quae omnia pariter critici Iphigeniae ita abjudicarunt, ut tanquam centonem undique consutum miserrime interpolatam, truncatam et laceratam eam esse statuerent, ex quo fit, ut, si quis subditicium quemque versum locumve e fabula expungere vellet, nil nisi deformis ejus truncus restaret. In hoc incredibili obelos ponendi studio, quod novissimo tempore adeo crevit, ut hic illic critici lusisse potius, quam diligenter ac serio artem suam exercuisse videantur,¹⁾ in flagranti aliorum cupiditate, qua refutando illos poetae insonti, quod contra jus ac fas ei ereptum esset, restituere conabantur, in mira hac, inquam, sententiarum varietate et discrepantia vix dici potest quam difficile sit praejudicatas opiniones aut omnino non concipere aut conceptas radicibus ex animo evellere atque in re contorta et ab aliis aliter tentata integre et incorrupte judicare. Sed, quae hominum diversitas est, qua consensus conspirans ac paene conflatus, quem Cicero vocat, in hujusmodi potissimum rebus semper fere aegre desideratur, ne intra hos quidem dissensionis fines controversia sese continuit. Accedit, quod praeter

¹⁾ Vid. Firnhaber, d. Verdächt. Euripideischer Verse. pag. 4. infr.

criticam quaestionem et ipsa aethetica, quam vocant, interpretatio vacillat et claudicat; etiamsi enim tot tantasque fabulae veneres ad unum omnes admirantur, tamen tantum abest, ut de singulis partibus consentiant, ut v. e. altera parodi pars aliis genuina, aliis spuria eademque pravissima esse videatur. Neque magis inter se concinunt, quae de epilogo critici disputarunt. In hac ubertate et quasi silva rerum ac sententiarum operae pretium fuisse fecisse mihi videbor, si, quantum in harum tabularum angustiis fieri poterit, non solum singula singulorum virorum et iudicia et argumenta, quae nunc miro modo dispersa et dissipata jacent, uno in conspectu posuero, sed etiam de personarum descriptione explicavero. Itaque hanc quaestiunculam ita instituere mihi liceat, ut ab iis, quae VV. DD. de Aulidensi in utramque partem disseruerunt, auspiciatus de principibus tragoediae personis paulo fusius disputem.

In universum tria eorum genera internoscere licet, qui de Iphigenia Aulidensi conscripserunt. Unum genus eorum est, qui veterum memoriam literis traditam ita servarunt, ut fabulam, quae superstes est, ab Euripidis Mnesarchidae manu profectam esse statuerent, neque tamen posteriore tempore eam a nescio quo interpolatore hic illic mutata, auctam, interpolatam esse infitiarentur. Ad primum illud genus Hermannum, Hartungium, alios referre possumus. — Alterum genus eorum est, qui fabulam, qualem nunc habemus, non primariam Mnesarchidae tragoediam, sed potius alteram minoris Euripidis editionem esse edocere studuerunt; cujus sententiae fortissimi propugnatores Boeckhii et Bremius exstiterunt. Accedit denique, quem per se stare videmus, Gruppius, qui partim externis, partim internis argumentis nisus eo audaciae processit, ut Chaeremoni Iphigeniam assignaret. De quo quidquid iudicabis, illud certe ex brevi hoc conspectu apparet, quantopere VV. DD. in hac re dissident, quamque difficile sit in hac sententiarum farragine, in multiplici hac variaque philologorum existimatione suo iudicio uti. Sed singula videamus.

Ordiamur a Gruppo,¹⁾ qui quum Chaeremoni fabulam tribuere velit, multis iisque diversissimis argumentis usus est, quae quidem deinceps ita commemorabo, ut meam qualemcunque sententiam statim adjiciam. Et proficiscitur ille ab Aeliano,²⁾ qui plures Iphigeniae Aulidensis versus affert, quos in nostra certe fabula frustra quaesiveris: quid vero impedit, quominus ante epilogum, qui nunc est, illos excidisse cum Bremio³⁾ statuamus? Deinde Hesychium s. v. Ἰφίγενεια citat, quam quidam voculam in nostra Iphigenia critici aegre desideraverunt: at in hac certe causa auctoritas grammatici, qui profecto non ab omni errore vacuus censendus est, parum valet,⁴⁾ aut, si quid valet, fortasse non est, quod conamina vocis illius restituendae plane rejiciamus; nam, ut Hemsterhusium omittam, qui v. 57. pro Ἰφίγενεια Hesychii glossam substitutam voluit,⁵⁾ nescio an probanda sit Seyfferti conjectura, qui v. 265 (Firn.) pro Ἰφίγενεια sagacissime suspicatus est Ἰφίγενεια⁶⁾ Tum ad scholiastam Aristophaneum provocat, qui istum Ranarum locum, in quo indagando frustra critici desudarunt,⁷⁾ ex Iphigenia Aulidensi desumptum esse dicit; at ex ipso illo scholio luce clarius apparet grammaticum versus Aristophaneos pro centone e diversis locis Euripideis consuto duxisse nec cogitandum quidem esse de loco ad verbum descripto. Insuper ex discrepantiis quibusdam, quas inter Aulidensem et Tauricam intercedere ait, Aulidensem Euripidis non esse efficit; at ineptum est statuere duas has fabulas vel aetate multum

¹⁾ Ariadne, p. 462 sqq.

²⁾ Hist. ann. VII, 39.

³⁾ Philol. Beitr. aus der Schweiz. Bd. 1. p. 145.

⁴⁾ Vid. Firnhaber, edit. fab. p. 80. — Wolper, de Medea p. 18. — Zirndorfer, de chronol. fabb. Eurr. p. 17.

⁵⁾ Ad Hesych. T. I p. 730.

⁶⁾ M. Seyffert, de duplici recensione Iphigeniae Aul. quaestiuncula. Halis Saxonum, 1831. Thes. III.

⁷⁾ Rann. v. 1309 sqq.

distantes, tanquam ad trilogiam pertinerent, arcte inter se conjunctas esse. Denique ad Athenaeum¹⁾ provocat V. D., qui versus ex Aulidensi desumptos²⁾ Chaeremoni assignat; at nullus dubito Chaeremonem ab Euripide eos mutuatum esse, id quod sexcenties apud veteres factum esse scimus. — Accidit, quod multa veterum testimonia, inque primis locus Aristotelius,³⁾ quem injuria Gruppius interpolatum censet, ejus sententiae, qua Chaeremoni fabulam tribuit, aperte repugnant. Neque magis eorum sententiam acceperim, qui Iphigeniam Aulidensem dupliciter editam esse credunt. Quanquam gravissimos illa ac nobilissimos patronos nacta est, ex quibus Boeckhii,⁴⁾ Lachmannum, G. Hermannum, quem tamen posteriore tempore palinodiam cecinisse constat, Bremium,⁵⁾ Eichstadium⁶⁾ nuncupasse sufficiat. Sed videamus de Boeckhii rationibus. Aeliano itemque scholiasta ad Ranas laudatis⁷⁾ ad Alcmæonem provocat,⁸⁾ cujus iterata editio eodem die atque Iphigenia Aulidensis acta sit; itaque consentaneum ducit Iphigeniam quoque ex repetita editione fuisse: at primum non est cur Alcmæonem iterum doctam esse statuamus; nam pro certo hodie scimus, duplici cognomine plane diversas fabulas distinctas fuisse, alteram Ἀλκμαίων τὸν διὰ Κορυνθῶν, alteram τὸν διὰ Φωγίδος, unde fit, ut de duplici Alcmæonis editione cogitare omnino non liceat;⁹⁾ deinde ut reapse Alcmæon bis docta sit, ne sic quidem sequitur, Iphigeniam quoque iterum doctam esse; denique ex schol. ad Rann. v. 66. luculenter apparet tres illas fabulas a scholiasta nuncupatas (Iphigeniam, Alcmæonem, Bacchas) novas, h. e. nondum editas fuisse.¹⁰⁾ Pergit Boeckhii ad Iphigeniam Tauricam.¹¹⁾ Taurica (sic fere argumentatur) ante Ranas docta est, in qua comoedia ejus exordium perstringitur; Aulidensis vero ante Tauricam animo concepta, scripta, docta esse debet: hoc nisi esset, Euripides contra naturam docuisset, scripsisset, cogitasset; itaque ea editio, quae teste schol. ad Rann. v. 66. prodiit, altera fuit. At quid, quaeso, statuere nos cogit, duas has fabulas, quae, ut vel aetate multum distant, sic nihil fere commune habent nisi argumentum, quippe quod diversissimo modo in utraque poeta tractavit, trilogico, ut ita dicam, nexu inter se cohaerere?¹²⁾ Concidit igitur Boeckhii argumentatio; nec minus concidunt, quae de Homeri recensione Euripidi minori assignata disputavit.¹³⁾ Qua in re V. Ill. ita concludit: Verisimile est Homeri editionem, cujus apud Suidam mentio fit, Euripidis minoris esse, quamquam pluribus hoc nomen fuisse novimus; in altera autem parodi parte multa leguntur, quae cum nostra Homeri editione non solum non concinunt, sed plane discrepant: unde probabile fit, editorem istum Homeri, h. e. minorem Euripidem, carmen

¹⁾ XIII. p. 562 E.

²⁾ Iph. Aul. v. 544—547 (Firn.).

³⁾ Poet. c. XV. (Bekker).

⁴⁾ Graec. trag. princ. c. XVII. XVIII. XXII.

⁵⁾ Philol. Beitrage aus der Schweiz. Th. 1. p. 148.

⁶⁾ De dramate Graecorum comico-satirico. p. 99.

⁷⁾ Tr. Gr. Princ. p. 215. 218.

⁸⁾ Ibid. p. 222 sq.

⁹⁾ Vid. Hermann, edit. Iphig. p. XIV. — Firnhaber, edit. p. XXXVI. — Schneidewin, conj. crit. p. 103.

¹⁰⁾ Cf. Zirndorfer, de Eur. Iph. Aul. Marburg, 1839. — Idem, de chron. fabb. Eurr. p. 91. — Firnhaber, l. I. p. XII.

¹¹⁾ Tr. Gr. princ. p. 223.

¹²⁾ Iphigenias inter se nexas esse praeter Boeckhium statuerunt Gruppius (Ariadne, p. 537.), Bremius, Greverus (Eur. Iph. in Aulis, besonders in aesthet. Hinsicht. Herbstprogr. 1837. Oldenburg. p. 9.) Ceterum Gruppius, ne quis horum sententias inter se confundat, a Boeckhio, Bremio et Grevero ita dissidet, ut nostram Iphigeniam Aul. Chaeremoni tribuat, genuinam vero Euripidis, quae cum Taurica ejus arcte conjuncta fuerit, intercidisse putet; contra triumviri illi ipsam nostram Aulidensem, quam Euripidi assignant, cum Taurica arctissime cohaerere persuasum habeant. Itaque quatuor his viris id tantummodo hac in re commune est, ut inter Iphigenias Euripideas arctum vinculum intercessisse statuunt. At hoc ipsum nihil nisi communis error esse videtur.

¹³⁾ L. I. p. 225 sqq.

nostrum, quod navium catalogum continet, ita conscripsisse, ut multa ex sua Homeri editione deprompta ei insereret, eundemque omnino Iphigeniam nostram interpolasse. Sed tota haec demonstratio mirum quantum vacillat; nam ipse Suidas s. v. *Ἐπιπέδης* dicit: *Ἐργασίη (Βύρπιδος, τοῦ πρώτου ἀδελφοῦ) Ὀμηρικῆν ἔδωκεν, εἰ μὴ ἄρα ἐτίθου ἔστιν.* Quam incerta igitur esse dicamus, quae tam incerto testimonio nituntur! Neque discrepantiae, quas Boeckhii urget, habent, quod a more sive Euripideo sive poetico abhorrent; itaque non valent ad parodum Mnesarchidae abjudicandam, quam omnino, opinor, DD. VV. justo iniquius exagitarunt.¹⁾ — Aliud iteratae editionis vestigium Boeckhio iudice in iis versibus cernitur, quos, ut nimis negligenter factos, majori Euripidi tribui non posse censet.²⁾ Sed ut multiplicem Iphigeniae interpolationem et corruptionem taceam, tragoedia nostra, id quod Bergerus jam monuit,³⁾ eo tempore scripta est, quo ne meliores quidem poetae eandem in versibus elaborandis poliendisque operam atque antea collocare solebant. — Extremum argumentum a lectionum varietate Boeckhii petivit,⁴⁾ ex qua duce Valckenario⁵⁾ indagare studet, utrius quaeque lectio editionis sit, et qua potissimum re editiones inter se discrepent. Sed totam hanc argumentandi rationem refutavit Seyffert in quaestiuncula sua de hac re conscripta,⁶⁾ in cuius priore parte in universum de variis lectionibus et quadruplici earum origine disputat. Et diversitatem quidem lectionum aut ipsis poetis aut histrionibus aut grammaticis aut librariis debere docet, quo fiat, ut vera lectionis cuiusquam origo ad liquidum perducere vix queat. Sed de quatuor his fontibus Boeckhii ne *γρῦ* quidem; immo, ut Seyfferti verbis utar,⁷⁾ quicquid invenit, in quo discrepent sive MSS. libri sive veteres auctores sive exemplaria typis impressa, non quaesivit, cui quidque ex his deberet proprium vindicare, verum in filium transtulit omnia. Hinc fit, ut haud pauca et patri et filio crimini dentur, quae unde orta sint facile apparet. — In altera parte ad ipsas varias lectiones transit quaestiunculae auctor, quas aut librarius MSS. discrepantiis⁸⁾ aut diversitate memoriae veterum scriptorum⁹⁾ aut sola Aldina¹⁰⁾ niti demonstrat. — Sed hactenus de lectionum varietate et sententia Boeckhiana. Nec defuerunt, ut hoc addam, qui aut Boeckhio plane adstipularentur aut certe, id quod a Bremio¹¹⁾ factum videmus, diversis argumentis idem efficerent. — Restat, ut eorum mentio fiat, qui Iphigeniam nostram Euripidi assignarunt, ita tamen, ut hic illic eam mutatam et interpolatam esse statuerent. Huc pertinet, ad quem infra redibimus, Zirndorfer; pertinet, qui Mehlhornio et Lindemanno¹²⁾ faciem praetulit, G. Hermannus,¹³⁾ quo iudice Iphigenia genuina quidem Mnesarchidae tragoedia est, sed sine illa truncata et aliquot saeculis post ab ignoto quodam scriptore interpolata; pertinent Matthiaeus¹⁴⁾ et Bartschius,¹⁵⁾ qui Iphigeniam, quum ab Euripide maiore imperfecta

¹⁾ De parodo vid.: G. Hermann, praef. p. XIV. — Zirndorfer, de chronol. p. 96. 97. — Firnhaber, edit. fab. p. 258 sqq. — Gruppe, Ariadne. p. 484. — Mehlhorn in: Allg. Schulz. Nr. 79—81. 1833. p. 629.

²⁾ L. I. p. 261.

³⁾ De Iphig. Aul. Euripidis tragoedia. Progr. Cell. 1843. p. 21 med.

⁴⁾ Tr. Gr. princ. cap. XXII.

⁵⁾ Praef. ad Hippolyt. p. XVIII.

⁶⁾ De duplici rec. Iph. Aul. quaestiuncula. Halis Saxonum. — Censuram hujus libelli vid. in: Z. f. A. 1838. Nr. 23.

⁷⁾ Ibid. p. 13 med.

⁸⁾ Ibid. p. 14 supr.

⁹⁾ Ibid. p. 14 infr.

¹⁰⁾ Ibid. p. 16 infr.

¹¹⁾ Ueber zwei Ausgaben der Iph. in Aul. in: Philol. Beitr. aus der Schweiz. 1. Bd. Zürich, 1819. p. 143 sq.

¹²⁾ Progr. Zittav. 1836.

¹³⁾ Vid. praef. ad Iph. Aul. imprimis p. XXVIII.

¹⁴⁾ Ad Eurip. Tom. VII. p. 320 sq.

¹⁵⁾ De Eur. Iph. Aul. auctore quaest. p. 50.

relicta esset, ab Euripide minore nonnullis locis suppletam, posteriore autem tempore ab aliis aliter interpolatam esse censent; pertinet Hartungius,¹⁾ cui a versificatore quodam stupidissimo et bardissimo, extremis antiquitatis temporibus, certe post Aelianum vivente miserrime interpolata et corrupta esse videtur; pertinet Bodius,²⁾ qui fabulam nostram ab Euripide minore paullulum mutatam censet; pertinent denique Kiefferus³⁾ et Witzschelius,⁴⁾ qui, quanquam fabulam interpolationibus obnoxiam fuisse non infitiantur, tamen poetam insontem contra tot tantosque adversarios et genus istud criticorum, qui ubivis interpolationes odorantur, suo jure defendunt.

His strictim inchoatis magis, quam fusius explanatis jam ad id transibo, de quo his tabulis paullo copiosius disputaturus sum, nimirum ad personarum descriptionem, qualem in Iphigenia Aulidensi poeta proposuit. Et ordiamur quidem ab ea persona, in qua potissimum id apparet, quod, ni egregie fallor, ante oculos ponere Euripidi in animo erat. Nam, quantum ego sapio, id ille egit, ut ostenderet in vitae tempestate, ut ita dicam, atque fluctu eum tantummodo viam salutis invenire posse, qui morum integritate pariter ac vitae sanctitate eluceat;⁵⁾ id quod Iphigeniae exemplo ita illustravit, ut, quem nodum Agamemnon, Menelaus, Achilles, quippe sapientissimi et potentissimi viri, expedire frustra conati sunt, eum ab Iphigenia solum faceret, ut quae in media omnium rerum perturbatione pro patriae salute caput suum vovere derepente constitueret: ex qua consilii mutatione factum est, ut nonnulli critici, inque primis Aristoteles,⁶⁾ primariam fabulae nostrae personam ob mentis inconstantiam et mutabilitatem acerrime reprehenderent. Nec defuerunt, qui omnino Iphigeniae personam, ut ex diversissimis ingenii lineamentis conflata, aegerrime ferrent, ne dicam plane reproberent. Sed praeter alios virgini patronus exstitit Schillerus noster, qui Iphigeniae inter spem et metum, inter constantiam et infirmitatem, inter fortitudinem et pavorem timide fluctuantis imagine nihil venustius aut naturae magis consentaneum esse dicit suamque descriptionis Euripideae admirationem ingenue profitetur.⁷⁾ Et id quidem recte eum fecisse arbitramur. Nam quid mirum, si virginem vix adultam eandemque hominum ac rerum humanarum juxta ignaram, et quae ex remotis et tacitis mulierum sedibus, ex gynaeei silentio et tranquillitate in medias miseriarum malorumque turbas nec opinato eicitur, — quid mirum, inquam, si non constantem ac firmam, sed variam ac mutabilem, non in proposito perseverantem, sed modo huc, modo illuc fluctuantem, non sibi res, sed potius se ipsam rebus subjungentem illam videmus? Immo quemadmodum omnino adolescentes plumis aut folio facilius moventur, atque ad id, unde aliquis flatus ostenditur, vela dare consueverunt: ita Iphigeniae inconstantia duplicem, opinor, excusationem habet, quia non solum juvenis est nec juvenile quidquam a se alienum putat, sed etiam tanta novarum rerum procella ac turbine repente excitato non perturbari non potest. Nam reputemus, quaeso, quae qualisque virginis sors ac conditio sit. Ex quiete nullo motu turbata et perpetua obscurae vitae simplicitate illico in medios castrorum tumultus incidit; quae antea nullas nisi servarum et aequalium voces audivit, nunc tubarum clangores, nunc armorum strepitum, nunc militum clamores et tumultus perhorrescit; quae antea vix et ne vix quidem virorum coetui interfuit, immo eorum adspectum, ut par erat, anxie vitavit, nunc gregibus non placidorum civium, sed effrenatorum et agrestium militum undique stipatam se

¹⁾ De Iph. Aul. interpolatione. Edit. p. 69 sqq. — De Hartungio cf.: Hermann, praef. ad Phoen. p. VII. — Witzschelii censura editionis Hartung. 1. I. — Firnhaber p. XXXVIII. XXXIX.

²⁾ Gesch. der dram. Dichtkunst der Hellenen. Th. 1. p. 514.

³⁾ Progr. Nuernb. 1837 et 1838.

⁴⁾ N. Jahrb. für Philol. und Paed. 1839. XXVII. 1. et 2.

⁵⁾ Cf. O. Mueller, Lit.-Gesch. Bd. 2. p. 177.

⁶⁾ Poet. c. XV.

⁷⁾ Vid. Schilleri adnotat. ad conversionem fabulae.

videt. Ex hac mutata conditione quot qualesque novas novarum rerum imagines virginem percepisse dicamus, quae juvenilem ejus mentem non attollere, sed opprimere, non acuere, sed hebetare, non locupletare, sed confundere debebant? Accedit aliud, neque id levius, momentum. Nempe ad nuptiarum solemnium Aulidem venisse scimus Iphigeniam, quam eo libentius patris imperio obtemperasse consentaneum est, quo majorem Achillis gloria Atridarum genti, qui et ipsi generis antiquitate floruerunt, honorem addere debebat. At, eheu! pro corona nuptiali secespitam, pro maritali funebrem paratam sibi videt facem; non solum laetissima nuptiarum spe privatam se sentit, verum afflictam, abjectam, prostratam. Sed ne sic quidem omnes aerumnas exantlasse dici potest. Non satis est, ut ex otii domestici suavitate ac dulcedine in perniciosas vitae insidias abripiatur; non satis est, ut, ab omni spe destituta, in ipso aetatis flore instar hostiae immolationi destinata sit: sed insuper, tanquam Pietas in terris diu morata ad superos recesserit, in eo est, ut ab ipso patre crudelissime Orco mactetur. O fallacem hominum spem! Quid? Ita debet esse tantae integritatis tantaeque innocentiae exitum? id tantae caritatis tamque pii amoris praemium? Quidni igitur mortem palleet virgo, quae vitam ejusque fructum contemnere nondum didicit? quidni, jucunditatibus illius capta, patrem imploret, ut suae ipsius filiae parcat? Haec illa Iphigenia est, quam supplicem vocat Stagiritis: imminente vitae periculo metu atque horrore perfunditur, ad patris pedes sese prosternit, mortem deprecatur. Itaque pura puta etiam nunc puella est, nil amplius; immo ne umbram quidem generosae mulieris praebet, quae postea sua sponte vitam profundit. Sed latet jam et gliscit in intima mente praeclarae illius virtutis igniculus, qui paullulum accensus mox ita crescit, ut totus animus divino quasi instinctu concitetur. Quod quid factum sit, egregie profecto Euripides depinxit. Nec latet, quae qualisque consilii mutandi causa fuerit. Nempe in eo cernitur, quod Achilles auxilium suum pollicendo vitam contra jus ac fas a virgine abjudicatam ei reddit ac restituit. Nunc demum diram istam moriendi necessitatem, quam antea aversabatur, sublatam videt; nunc demum liberam se sentit et solutam, quia sui juris suaeque vitae potens facta est, nec amplius ex aliorum arbitrio pendet; nunc demum optio ei data est, utrum suam ipsius salutem anteponere an pro patria ad mortem se offerre velit.¹⁾ Sed in hac virtutis cum imbecillitate quadam certatione naturae bonitas vincit, nec diu haesitat, quid facere praestet. Quid enim? Nonne in summum dedecus incurrit virgo, quae, si diis placet, patriae salutem morte sua mercari recusat? Nonne dulce est ac decorum vitam suam patriae dedere? Scilicet promisit Achilles virginem tueri; ergo vitam suam ipsa possidet; quam si profundit, magnum ac praeclarum facinus fecisse putabitur. Itaque moriendi consilium capit, vitae renuntiat, mortem appetit. En peripetiam illam, quam vocat Aristoteles,²⁾ quae quidem vix dici potest quam artificiose a poeta et instituta et descripta sit. Nam quo minus simplex illa Iphigenia admirationis sensus excitasse videtur,³⁾ eo magis alteram hanc et plane mutatam, quae, tanquam sexum egressa divinoque spiritu tacta, exemplar et quasi simulacrum perfectae mulieris praebet, necessario spectatores totos ad se rapuisse apparet.

Sed hoc loco paullisper subsistamus velim, siquidem non abs re erit tribus verbis de argumento fabulae commemorare. Nimirum constat mulieris ultro victimam sese praebentis imaginem Euripidi adeo adamatam fuisse, ut non semel, sed vel quater, quantum scimus, spectatoribus ante oculos eam proponeret; quemadmodum enim in hac nostra fabula Iphigeniam, ita in Heraclidis Macariam, in Hecuba Polyxenam, in Erechtheo⁴⁾ uxorem Erechthei sponte morientes depinxit, et ita quidem depinxit, ut

¹⁾ Gruppe, Ariadne. p. 494: Jetzt will sie sterben, und sie kann es jetzt erst wollen.

²⁾ Poet. c. XI: *ἔστι δὲ περιπέτεια μὲν ἢ εἰς τὸ θάνατον τῶν πατακόντων μεταβολή.*

³⁾ Quanquam misericordiam movet summam, siquidem indignissimam fortunam subit. Aristot. poet. c. XIII. (Bekk.) *ὁ μὲν γὰρ [ἦλεος] περὶ τὸν ἀνάξιόν ἐστι δυστυχούνα.*

⁴⁾ Vid. Erechthei fragm. XVII.

singulae singularum personarum descriptiones parum mutatae variataeque esse videantur.¹⁾ Immo ne in Phoenissis quidem deliciis suis Mnesarchida abstinuit, quanquam in hac certe fabula rem ita novavit, ut non mulieri, sed juveni potius (Menoecum dico) victimae partes deferret. Quae quum ita sint, suo jure O. Muellerus idem argumentum justo saepius tractatum poetae exprobrat,²⁾ ac dubitare quis possit, utrum singulari ejus negligentiae an egestati cuidam animi illud imputandum sit. Utut est, nimis profecto sibi indulisit, praesertim quum in universum scenas, quae huc pertinent, non solum eundem fere ex ingenio et more Euripideo colorem duxisse, sed etiam hic illic, sicut in Phoenissis factum esse videmus, accessitas nec toti oeconomiae vel rerum nexui satis adaptatas esse appareat. Itaque vix et ne vix quidem intelligitur, qua ratione repetita illa, neque ea admodum scita, ejusdem argumenti tractatio religiosis aequalium auribus, quae novis usque nec antea auditis rebus delectari consueverant, satisfacere potuerit; occidit enim, ut cum Juvenali adagio utari, crambe repetita magistros et auditores, imprimis eos, qui Aeschyli et Sophoclis disciplina usi bona ac prava, nova et obsoleta subtiliter internoscere scirent. Neque vero hanc rem praeproperè judicatam velim. Quanquam enim difficile dictu est, qua potissimum de causa hujusmodi scenas Euripides captaverit, tamen in re incerta conjectare saltem licebit. Et fortasse id egit, quod Firnhaber suspicatus est,³⁾ ut hominibus illius aetatis, quae tantae generositatis specimina in dies usque rarescere coeperant, antiquae virtutis memoriam refricaret, quae Athenienses ad unum omnes prioris aetatis admiratione eosdemque dolore quodam ob amissam laudem imbuere debebat. Huc cum Firnhabero retulerim, quod Lycurgus orator dicit,⁴⁾ Euripidem majorem virtutem in scena celebrasse *ἡρώμενον κέλαιον ἐν γενέσθαι τοῖς πολίταις παράδειγμα τῶν ἐκείνων πράξεων, πρὸς ὧς ἀποβλέποντες συνέθεσθαι ταῖς ψυχαῖς τὸ τὴν πατρίδα φιλεῖν.* Quanquam vix arbitror, quod ajunt, sua ipsius scrinia eum ita depeculatum esse, ut, quod superiore in fabula affatim jam tractasset, id in posteriore ad verbum fere repeteret: et hoc quidem jam ideo vetamur statuere, quod in tanta descriptionum illarum similitudine tamen non desunt, quibus mirum quantum inter se differant. Accedit, quod tragici Graeci ita tantum auram popularem captare poterant, ut in tanta rerum, quae aetati illi in deliciis erant, inopia iterum ac tertio ad ea confugerent, quibus spectatores pro ingenio suo maxime delectarentur⁵⁾; neque minus apparatus scenici ratio illis habenda erat, quem, praesertim si nostra in hoc genere machinatio in census veniat, parum amplum ac multiplicem fuisse constat. Deinde vero nec illud praetermittendum est, illo tempore ipsam hominum vitam hac nostra multo minus variam ac multiplicem fuisse; ex quo enim maxima orbis terrarum pars Christianam doctrinam proficetur, divino quodam consilio tanta omnium rerum perturbatio exstitit, ut et tempora et homines quam maxime mutarentur. Ab illo inde tempore accidit, ut plane novarentur rerum publicarum formae, ut converteretur privata hominum vita, ut cognitio et intelligentia, scientia et eruditio miro modo crescerent, ut denique cultus et humanitas per omnes fere terras pervaderent et quasi fluerent. Ex qua omnium rerum novatione quot quantosque cogitandi meditandique stimulos provenisse dicamus? Hinc enim factum est, ut uberrima novarum rerum copia et quasi silva redundaret, unde historiographi, philosophi, poetae, omnino omnes cujusvis generis scriptores largam scribendi materiam desumere sibi possent, quam, quum posteriori demum saeculo debeatur necdum veteribus praesto esset, posteris tantummodo fructum tulisse patet. Itaque veteres in tanta vitae suae simplicitate justo saepius ad idem argumentum redisse non est quod miremur. Denique, ne hoc reticeam, Euripides non sine gravi causa mulieres generosiores in fabulis suis depinxisse mihi videtur,

¹⁾ Cf. Firnhaber, edit. Iph. Aul. Excurs. VI. p. 276 sqq. — Verdächtigungen etc. p. 22 sqq. 25 sqq.

²⁾ Lit-Gesch. Bd. 2. p. 162.

³⁾ Edit. Iph. p. 277.

⁴⁾ Leocrat. p. 160, 9.

⁵⁾ Firnhaber, Verdächt. p. 24. et 25.

praesertim quum jam antiquitus fuisse sciamus, qui, sicut Aristophanes fecit, ut mulierum osorem acriter eum traducerent et cavillarentur, ac nescio an aliqua ex parte probanda sit conjectura Wagneri, qui Alcestin καὶ εὐχὴν mulierum Graecarum compositam esse suspicatur.¹⁾ Quod si verum est, ejusmodi descriptionibus gratiam illarum immerito amissam recuperare studuit, et id quidem eo facilius efficere potuisse videtur, quo magis feminis Atticis (exceptis, ut par est, virginibus) nisi comoedias, at certe tragoedias spectare licuisse nunc quidem constat.²⁾ Nec dubitandum est, quin reapse mulierum Graecarum animos sibi reconciliaverit; nam, ut O. Muellerus dicit,³⁾ Euripides feminas honorificentius quam contumeliosius tractavit, immo dignas eas duxit, quarum in moribus ingeniisque cognoscendis haud mediocre studium collocaretur. Nec raro rem ita instituit, ut mulieribus longe graviores partes tribueret, quam viris. Sed utut est, illud profecto liquet iteratam ejusdem argumenti tractationem non ex nostrae aetatis sensu judicandam esse, qua de re poeta ut plane purgari non possit, at potest quodammodo excusari.

His strictim tantummodo inque transcurso commemoratis redeo ad id, unde degressus sum, nimirum ad descriptionem morum Iphigeniae, quam ne antiquitus quidem reprehensionem effugisse videmus. Et Aristoteles, quantum scimus, is fuit, qui primus in illa offenderet. In Poetica enim⁴⁾ ubi tria enumeravit,⁵⁾ quorum in personarum descriptione ratio habenda sit, sic pergit: τέταρτον δὲ, τὸ ὁμιλίαν κἄν γὰρ ἀνώμαλός τις ἢ ὁ τὴν μίμησιν παύσων καὶ τοιοῦτον ἦθος ἐπιποιθεῖς, ὁμοῦ ὁμιλίᾳ ἀνώμαλον δεῖ εἶναι. — — — τοῦ δὲ ἀνώμαλον [παράδειγμα] ἢ ἐν Ἀιολίᾳ Ἰφιγένειᾳ οὐδὲν γὰρ ἔοικεν ἢ ἱκετεύουσα τῇ ὑπέρβῳ. Quae verba quum alii aliter interpretati sint, quaerendum est, quid sibi velint, qua in quaestione Gruppij toto coelo errasse patet; interpretati enim Aristotelem verbis ὁμιλίᾳ ἀνώμαλον illud inconstantiae genus significare voluisse, quod inconstantiam videat quidem esse, sed reapse non sit.⁶⁾ At in hac explicatione cautionem illam ac prudentiam, qua, si quis alius, interpretes Aristotelis indiget, aegre desideramus. Immo hoc sibi vult Aristoteles. Persona tragica, inquit, semper constans esse debet, quae constantia in eo potissimum cernitur, quod a carceribus usque ad calcem eandem sese praebet aut, ut Horatii verbis utar,⁷⁾ ad imum servatur, qualis ab incepto processit. Sed ne sic quidem persona inconstans ac mobilis a tragoedia abhorret, immo potest admitti, ita tamen, ut in hac ipsa inconstantia constantem sese praebet, h. e. per totam fabulam in mobilitate sua persistat. Itaque fieri potest, ut et ipsa inconstantia instar constantiae habeat, dummodo perpetua sit, et personae alicui usque adhaereat. Hanc interpretationem, quae Bartschio⁸⁾ et E. Muellero⁹⁾ debetur, unice veram esse nullus dubito, quanquam, quale tandem sit ἦθος illud ὁμιλίᾳ ἀνώμαλον quave ratione a poetis descriptum, vix et ne vix quidem enodari potest, siquidem philosophus exemplum, quo hoc ipsum inconstantiae genus quodammodo illustraretur, nullum attulit.

¹⁾ Commentatio de Alceste Euripidea. Edit. fab. p. 11.

²⁾ Cf. de hac re: Becker, Charicles. Bd. 2. p. 249 sqq. — Boettiger, kl. Schr. Vol. I. p. 295 sqq. — p. 308 sqq., 313 sqq. — Aldobrandin. Hochz. p. 137. — Schlegel, Griechen u. Römer. Vol. I. p. 312. — Boeckh., Graec. trag. princ. p. 37. — Jacobs, verm. Schr. Vol. IV. p. 272. — Athen. Briefe. Vol. I. p. 539. — M. H. E. Meier in: Allg. Lit.-Zeit. 1836. n. 119. p. 317. — W. A. Passow in: Zeitschr. f. Alt. 1837. n. 29.

³⁾ Lit.-Gesch. Bd. 2. p. 146.

⁴⁾ C. XV.

⁵⁾ ἦθος ζωηρότερον, ἐμψύχοντα, ὁμοῦ.

⁶⁾ Ariadne p. 559: — Es fehlt ein Beispiel für das ὁμιλίᾳ ἀνώμαλον. Gerade dies, nämlich die blos scheinbare Inconsequenz, findet nun aber in der Iphigenie statt.

⁷⁾ Ars poet. 126 sq.: — (persona) servatur ad imum, qualis ab incepto processerit, et sibi constat.

⁸⁾ Dissert. p. 47.

⁹⁾ Geschichte der Kunsttheorie. II. p. 129.

Neque id fugit Gruppij, qui, quippe suo ipsius consilio favens, hac re ita abusus est, ut totum, quem attulimus, Poeticae locum interpolatum esse ex ea concluderet. Ac satis liquet, cur sic fecerit V. D. Scilicet id egit, ut fabulam nostram ab aliis aliter tentatam non Euripidis, sed potius Chaereonis esse omni pignore contenderet; cui sententiae quum Aristoteles non dico parum faveret, sed plane repugnaret, non potuit quin ejus Poeticam fingeret interpolationibus foedatam. At huic commento non desunt quae opponi possint. Primum enim ille Poeticae locus non is est, qui *νοθείας* vestigia prae se ferat; nam exempla continet, neque, ut Bartschii verbis utar,¹⁾ in exemplis quidquam est, quod interpolationis speciem habeat, utpote quae antecedentia generatim dicta illustrent nec omnino a ratione Aristotelia aliena sint. Deinde vereor ne Gruppius in hac certe re Stagiritae nimium tribuerit,²⁾ quem, ut par est, debito quidem honore nemo non prosequitur, sed nos saltem non ita prosequimur, ut ab omni vitio remotum illum putemus. Et Poeticam quamquam fuerunt qui omni numero perfectam et absolutam judicarent,³⁾ tamen non defuerunt, qui Marklando auctore⁴⁾ *παύσων* Euripidis quam *κρίτων* Aristotelis sequi se malle ingenue confiterentur. Denique rationes illae, quibus sententiam suam firmare studet Gruppius,⁵⁾ quemadmodum per se vacillant et claudicant, sic Poeticae, ut ita dicam, indoli atque naturae mirum quantum repugnant. Nam ut tribus verbis hoc tangam, de Poetica recte jam vidit G. Hermannus,⁶⁾ ita quidem, ut opus eam esse autumaret non diligenter elaboratum, sed id potius, in quo auctor breviter tantum ac strictim annotare vellet, quae fortasse in opere majore accuratius et fusius exsequi ei in animo erat. Quae si tenemus, ea, quae ab interpolatoris manu profecta Gruppius censet, negligentiae potius aut incuriae ipsius philosophi imputanda sunt, et facillimos explicatus habent. Nam quod et aliis Aristotelis libris accidisse scimus, ut festinanter et parum accurate conscripti posteriore demum tempore foras darentur, id quodammodo vel in hanc nostram Poeticam quadrat, ex quo fit, ut non tam operis in vulgus emittendi quam commentarioli ad usum aut ipsius auctoris aut discipulorum auditorumve ejus destinati speciem praebet ac manifesta originis suae indicia prae se ferat. Hinc vero externa Poeticae Aristoteliae forma judicanda est: quod ad rerum dispositionem attinet, nihil est quod desideremus; nihil, quod ad rationem qua multa paucis complectitur scriptor; sed singula non persequitur, quanquam ubivis stilum, ut ita dicam, dilucidum subtilitatemque Stagiritae facile agnoscimus. Aristotelium hoc scribendi genus in eo potissimum cernitur, quod quam paucissimis verbis omnia exprimere studuit auctor, unde factum est, ut orationis calamistris verborumque lenociniis et pigmentis non dicam maligne uteretur, sed plane abstineret. Itaque non fusius exsequi, sed astricta brevitate adumbrare, non accurate exponere, sed strictim in chartam conjicere rem suam voluit ille. Hinc explicationem suam habet incuria ista, qua interdum argumentum tractavit scriptor; hinc inaequalitas stili, quae hic illic ut in ceteris scriptis sic in Poetica comparet, quam stultum esset interpolatoris nescio cujus sedulitati imputare. Quod quo jure Gruppius fecerit, jam patet; nam in Poetica omnia illa desiderat, quae operis politius limati, ad umbilicum perducti usuique omnium destinati esse solent. Ceterum omnia haec non ita accipi volo, tanquam interpolationes, quales Gruppius statuit, fieri potuisse infitior; at statuendas esse infitior, ubi certissima depravationis indicia desint, quae hoc nostro loco deesse quivis videt.⁷⁾

¹⁾ L. I. p. 45.

²⁾ Ariadne. p. 559. 560.

³⁾ Vid. quae Lessingius desputavit in: Hamb. Dramat. Bd. 2. p. 396.

⁴⁾ Ad Iph. Aul. v. 1375. — Ceterum cf. de tota hac quaestione: Hermannus in praef. ad h. f. p. XXVII. — Lindemann, Progr. Gymn. Zittav. 1836 p. 6. — Jacobs, Nachtraege zu Suizers Theorie. V. p. 395. — Schiller, adnot. ad fabulae convers. — Bartsch. I. I. p. 47. — Berger, Progr. gymn. Cell. 1843 p. 5.

⁵⁾ Ariadne. p. 552 sqq.

⁶⁾ Praef. ad Aristot. Poet. — Cf. Graefenhan in Prolegom. ad eundem libr.

⁷⁾ In interpolationibus statuendis omnem fere modum excessit Ritterus in editione sua (Koeln, 1839).

Postquam de Poeticae interpolatione et Gruppii sententia paucis commemoravimus, quem in hac saltem re nubem pro Junone amplexum esse credimus, statim altera quaestio, et ea a Bartschio neglecta,¹⁾ oritur: utrum suo jure Aristoteles Iphigeniae inconstantiam vituperaverit necne? Et Aristoteli quanquam Schlegelius adstipulatus est,²⁾ qua de causa a Gruppio castigatur,³⁾ tamen (sit venia verbo!) toto coelo eum errasse persuasum habemus; nam quum personam inconstantem ut per se vitiosam reprehenderet, ignorasse videtur fieri posse, ut hujusmodi persona, dummodo ejus inconstantia ex personarum ingeniis totoque rerum nexu satis explicari possit, non modo excusationem habeat, sed etiam eximiae pulchritudinis specimen evadat. Quod ipsum in hac nostra fabula fieri facile apparet nec infuturum is, qui satis secum reputaverit, quo admirabili rerum et calamitatum concursu supplex illa Iphigenia in mulierem generosam mutata sit. Agamemno, quantum in ipso situm erat, studuit quidem filiam suam servare, sed frustra studuit; Menelaus, qui antea sceleri brachia praeberat, Iphigeniae immolandae consilium abjecit quidem, sed sero abjecit; itaque quum omnia pariter conamina ad irritum redacta esse videatur, res jamjam eo deducta est, ut ipse Pelides amore flagrans virginem sibi destinatum tueri et ab omni Achivorum exercitu defendere constitueret — — — Quae quum ita sint, res tot tantisque difficultatibus obstructa est, ut nodus fabulae nisi prorsus inexplicabilis, at certe citra divinum quoddam numen solvi non posse videatur. In hac omnium rerum desperatione virtutis scintillulae, quae in virginis pectore adhuc latuerunt, miro modo crescunt et, ut ita dicam, in flammam erumpunt; mori constituit, seque ipsam ultro diis inferis devovet. Spontanea haec devotio, ut cum O. Muellero loquar,⁴⁾ instar solutionis est, qua res contortissima et impeditissima, et quae alias diis expedienda relinquitur ab Euripide, ad exitum pervenit, ex quo fit, ut tanquam praeclarissimum facinus summa gloria splendeat cunctaque. Quid vero? Quum omni numero admirationem efficiat haec virginis inconstantia, num vitiosa ea erit et reprehendenda? non praeclara? non eximia? non summa arte et inventa et descripta? Nempe ne Achilles quidem, quippe vir militaris, ab admirationis sensu alienatus est tamque parum suos animi motus cohibere scit, ut in verba illa erumpat:⁵⁾

ὦ λῆμ' ἄριστον, οὐκ ἔχω πρὸς τοῦτ' ἐν
λέγειν, ἐπεὶ σοὶ τὰδε δοκεῖ γενναῖα γὰρ
φρονεῖς κ. τ. λ.

Sed accedit aliud, neque id levius momentum, quod quum a ceteris fabulae personis petitum sit, ad Iphigeniam plane purgandam haud parum valet. Nimirum in hac nostra tragoedia omnia ita miscentur et turbantur, malum tam subito excipit malum, ut praeter Clytaemnestram ac senem servum omnes personae, tanquam fortunae violentiam tolerare nequirent, invitae modo huc modo illuc jactentur seque rebus, non sibi res subjungant. Nam Iphigeniae quasi exemplum secuti etiam Achilles, Agamemno, Menelaus summam mentis mutabilitatem prae se ferunt. Et Achilles quidem initio, quod Horatius dicit, acrem et inexorabilem, mox, virginis amore captus, mitem ac facilem sese praebet, qua de re Zirndorfer, ad cujus argumentationem infra redibimus, duos Achilles in unum quasi confusos esse arbitratur; Agamemnonem, quem antea virginis immolationi non repugnasse scimus, statim in fabulae exordio hujus rei poenitet, atque omnino is est, qui in diversissimas partes distrahi se sinat; nec minus inconstantem Menelaum videmus, qui, quum initio in sacrificandae virginis consilio obstinato animo persistat, paullo post, vi poenitendi ac miseratione commotus, Agamemnonis gratiam sibi reconciliat. Quid vero? Si ne fortissimi quidem viri sibi constant, quid de virgine infirma ac debili dicamus? Ceterum poeta,

¹⁾ Cf. Quaest. p. 47.

²⁾ Dramat Kunst I. p. 246.

³⁾ Ariadne p. 560 supr.

⁴⁾ Gr. Lit.-Gesch. Bd. 2. p. 177.

⁵⁾ V. 1413 sqq. (Firn.)

siquidem ad rem suam sapere vellet, Iphigeniam inconstantem facere non potuit solum, sed debuit; id quod luce clarius apparebit, si cum Polyxena, qualem Euripides in Hecuba descripsit, eam comparaveris. Et ut Iphigeniam respiciamus, quae, vitae amore capta mortemque deprecata, tum demum se devovet, quum vitae ac mortis arbitrium permissum sibi videt nec amplius mori coacta est: quot quantasque delicias patriae salutis eam postposuisse dicamus, quae parentes, fratrem, tot tamque cara capita, omnino omnia vitae bona vitamque ipsam prae illa contempsit? Hac vero rerum humanarum jactura virginem multo plus dignitatis acquirere, quam honorum amittere quis non videt? At quam longe ab ea distat Polyxena! Nam tantum abest ut vitae cupiditate flagret ut non flocci eam existimet ac servitutem, quae instet, ejusque miseriam pessimam in partem describat.¹⁾ Quid enim, inquit, in vita amplius maneam? Quid in pretio habeam hanc hujus vitae lucem, in qua nulla jam jucunditas reliqua est? Quidni moriar, cui mors exoptata venit? — Patet his atque similibus poetam sua ipsius vineta caedere, quia is, qui vitam tanquam onus molestissimum abjicit, non tam de aliis bene meruisse, quam sibi ipsi indulsisse videtur.²⁾ Quantam vero et quam incredibilem gloriam Polyxena conciliasset poeta, si ad Iphigeniae exemplum vitae non pertaesam; sed cupidam potius eam fecisset! Quanquam Polyxena personam, qualem in Hecuba descriptam habemus, ad movendos spectatorum animos parum aptam esse ne Euripides quidem ignoravit, ex quo factum est, ut, quod detrimentum ex vitae contemtionem Polyxena cepisset, id quodammodo ita resarcire studeret, ut lenociniis quibusdam extrinsecus petitis sensus suaviter afficeret et quasi titillaret.³⁾ Hinc splendida illa et, ut ita dicam, graphica narratio,⁴⁾ qua Polyxena mortem poeta descripsit. A juvenibus adducitur virgo; ad umbilicum usque corpore denudato pulchras suas ostentat papillas; ipsa rogat, ut extrema plaga sibi infligatur; cunctans atque invitatus juvenis ei obtemperat, et vel collabens moriensque virgo prospicit, ut pudice et honeste concidat. Totus hic locus quid sibi velit, in promptu est. Poeta, qui, utrum recte quid an secus sese haberet, satis internoscere poterat, spectatorum oculos praestricos voluit, nil amplius; quae persona ad misericordiam concitandam per se non apta erat, eam artificiis illis et illecebris ita exornare studuit, ut vis quaedam tragica extrinsecus quasi ei accederet. At, quantum ego sapio, tragica haec vis fere nulla est, ac nescio an prima Iphigeniae commendatio inde proficiscatur, quod hujusmodi artificiorum ne umbra quidem in ea apparet; nec omnino iis indiget Atridae filia; nam, quae insignis Polyxena et Iphigeniae discrepantia est, haec eximia sua generositate, qua carissima quaeque patriae postponit, nunc admiratione, nunc voluptate, nunc misericordia nos afficit, illa per se stare nequit ideoque externa ornamenta assumere debet, ne plane inflata animam expiret. Sed quoniam semel Polyxena mentio facta est, non abs re erit Sophocleam fabulam ejus nomine insignitam commemorare,⁵⁾ quae, quanquam temporis injuria intercidit, tamen ab antiquis scriptoribus nonnullis locis laudatur.⁶⁾ Ac veri simillimum est Polyxenam Sophocleam dignitate et gravitate Euripideam longe praestitisse, nec possum quin Gruppio adstipuler, qui non vitae pertaesam, sed cupidam illam fuisse suspicatur, quod si statuimus, statim illud sequitur in describenda virginis morte externa illa ornamenta a Sophocle aut maligne aut plane non

¹⁾ Hecub. v. 349—378 (Pflugk): *τὴ γὰρ με δὲ ἕτη: κ. τ. λ.*

²⁾ Wolter, de Eurip. Hecub. (Progr. Ilfeld.) p. 19: Quid enim? utrum Polyxenam, cui mors venit optata, quippe quae eam liberet foeda servitute (cf. Hec. vv. 198, 349 sqq. 374.) an Hecubam — — — miseriorem esse putabimus? — Gruppe, p. 375.: Muthig, fest und stolz in den Tod gehen ist himmelweit verschieden von muthlosem Aufgeben eines Lebens, das man nicht länger mag.

³⁾ Gruppe, I. I. p. 373: Ausser einigen Sentenzen glänzt das Stück nur durch Schilderungen, welche z. B. bei Polyxenens Tode selbst sinnlichen Reiz nicht verschmähen etc.

⁴⁾ Cf. nuntii narrat.: Hecub. v. 518—582. (Pflugk.)

⁵⁾ Cf. de hac fabula: Gruppe I. I. p. 595.

⁶⁾ Vid. Strabon. X. p. 470.

adhibita fuisse.¹⁾ Et quae de ratione Sophoclea hic conjectavimus, aliquam probabilitatis speciem jam inde accipiunt, quod ejus Antigonæ cum Iphigenia nostra haud parum concinit.²⁾ Haec quoque vitam suam profudit, sed carissimam illam et maxime adamatam; nam immatura morte se abreptum iri queritur, priusquam Hymenaei munera, nuptiae et progenies, ipsi obtigerint;³⁾ sic demum ejus mortem vere tristem et luctuosam esse summus poeta, qui nil inepte molitus est, rectissime vidit.

Veniamus ad Achillem, cujus persona haud parum cum Iphigeniae concinit; nam juvenis est idemque pariter mutabilis et inconstans. In universum huc pertinet, quod apud Aristotelem est⁴⁾: οὗτω καὶ τὸν ποιητὴν μιμούμενον καὶ ὀργίλους καὶ ἠμφίμους, καὶ τὰλλα τὰ τοιαῦτα ἔχοντας ἐπὶ τῶν ἡθῶν, ἐπιεικῆς ποιεῖ παράδειγμα ἢ ἀληθινοῦ δει. οἷον τὸν Ἀχιλλεὺς Ἀγάθων καὶ Ὀμηρος. Quae verba ad hunc nostrum Achillem ita quadrant, ut Stagiritis eum accurate depinxisse videatur. Neque id Gruppius fugit,⁵⁾ quanquam Poeticae locus minime sic intelligendus est, tanquam Iphigenia ab Agathone conscripta sit. Sed singula persequamur. Ac primum liquet, cur potissimum poeta Achillem in personarum numerum asciverit. Scilicet virginis immolationem ab eo effectam voluit Mnesarchida.⁶⁾ Has vero partes fervido juveni, qui pugnas et proelia concupiscit, nec a se impetrare potest, ut compressis manibus sedeat, maxime accommodatas esse quis est quin videat? Quid enim? Nonne otiosam vitam degere dedecet eum, qui juvenili ardore et laudis cupiditate flagrat? Itaque quodvis impedimentum removendum, immolationem exsequendam, expeditionem festinandam censet. At, quae humanae mentis caligo et caecitas est, non praesagit, quorsum res eventura sit; immo quod ceteris fabulae personis accidit, ut fere omnia praeter opinionem eorum cadant, id pariter evenit Pelidae. Nam videamus, quam qualemque personam poeta illi imposuerit. Ubi in scenam prodiit, Clytemnestrae obviam fit, quae benigno quidem vultu juvenem excipit, excepto tamen parum probata est; nam insolentissime ab eo repudiatur. In principio igitur ex asse respondet praecepto Horatiano⁷⁾:

Impiger, iracundus, inexorabilis, acer,
Jura neget sibi nata, nihil non arroget armis.

Nec negligendum est, quod Gruppius monet,⁸⁾ egregie in illo elucere iracundiam, sermonis inopiam, morositatem, qua cum muliere confabulari recusat, quae quidem omnia puri puti militis esse solent. Sed mox omnia mutantur. Quum fucum sibi factum sentiat Clytemnestra, nec jam habeat, quo sese vertat: ad Pelidae genua procumbit, filiae vitam deprecatur, nec amplius repulsam fert. Quam singulari arte omnia haec inventa et instituta sint, jam docuit Gruppius.⁹⁾ Neque enim Iphigeniam usque ad id tempus conspexit Achilles; itaque, quodcunque fecit, id propter meram misericordiam, non propter virginis amorem fecit, qua ipsa in re egregia quaedam poeta parsimonia cernitur. Nonne enim gradatio illa, qua Thetidis filius pedetentim ab atrocitate ad misericordiam, a misericordia ad admirationem, ab admiratione ad amorem flectitur, summam artem prodiit? Nam vix ipsam virginem et generosam ejus devotionem illa conspexit, quum severitate ista deposita sensus suos ingenue exprimit ac virginis sibi destinatae amissionem vehementer dolet; quae animi commutatio eo

¹⁾ Gruppe I. I. p. 596.

²⁾ Ibid. p. 375.

³⁾ Vid. Antigon. v. 801 sqq., v. 903 sqq. (ed. Wunder) al.

⁴⁾ Poet. c. XV.

⁵⁾ Ariadne, p. 551: Wenn Agathon den Achill zugleich erzürnt und doch billig geschildert haben soll, so läge sehr nah, an unser Stück zu denken.

⁶⁾ Cf. Firnhaber, edit. fab. Excurs. VI. p. 287 infr.

⁷⁾ Ars poet. p. 120 seqq.

⁸⁾ Ariadne. p. 476.

⁹⁾ Ibid. p. 479.

magis nos permovet, quo minus humanitatis sensu praeditum adhuc sese ostendit. At, proh dolor! poenitentia, qua antea dicta et facta retractare concupiscit, sera sequitur eademque inutilis; jam secesspitam, jam coronam parant, parendum est necessitati.¹⁾ Neque vero egregia haec Achillis descriptio omnibus comprobata fuit; quid? quod nonnunquam praepostere et inique judicata est et in varias reprehensiones incidit. Inque primis Schillerum²⁾ nostrum accusemus oportet, qui in eo potissimum offendit, quod Achilles oracula vatemque, eorum auctorem, pariter contemnat.³⁾ Nam quum Iphigeniam servaturus illorum sanctitatem non amplius agnoscat, credidisse statuendus est, virginem non tam divino quodam numine, quam malis istius vatis artibus fallacisque immolationi esse destinatum. Quod si credidit, inquit Schillerus, qua tandem ratione fieri potuit, ut ejusmodi insidiarum otiosus spectator esset? — Plane diversa sunt, quae Gruppius de hac re disputavit,⁴⁾ quippe cui maledicta illa in vates conjecta cum servata virgine egregie discrepare videantur. Nam in tanta rerum perturbatione, inquit, omnem calamitatem nunc huic, nunc illi adscriptam videmus: accusantur Menelaus, Helena, Agamemno, accusantur Achivi, vates, dii ipsi, sed omnes deinceps purgantur. Una Diana restat, cui crimen inhaeret, unde fit, ut chorus abeuntem virginem misericordia prosecutus deae crudelitatem graviter accuset.⁵⁾ Sed non amplius dea quiescit: servatur virgo, ut in epilogo est, ac numen divinum antea despectum recenti gloria nitet et fulget. — Huic vero sententiae sunt quae opponi possint. Nam deae satisfactio in epilogo inest, quem spurium esse vel caeco apparet.⁶⁾ Itaque expungere eum possumus, quo facto tota haec satisfactio tollitur, nec quidquam nisi deae haruspinaeque sugillatio restat. Sin autem pro epilogo, qui nunc est, Dianae orationem Aelianis curis superstitem substituiamus, ne sic quidem res mutatur, quia in versibus ab Aeliano laudatis non de virgine servata dea narrat, sed servatum eam iri pollicetur tantum; itaque, si quis antea Dianae numen parum veneratus est, suo jure nunc dubitabit, utrumne promisso satisfactura sit, an non sit. Ceterum difficultas ista, qua Schillerus offendit, facile, opinor, tolli potest; immo vel duplicem habet explicationem dicam anne excusationem? Primum enim tenendum est, non, quem Gruppius vult, Chaeremnonem, sed Euripidem Mnesarchi Iphigeniae auctorem esse. Quod si credimus, quid mirum, si in fabula Euripidea vates perstrictos videmus? Nam aut fallor aut ipse Euripides is fuit, qui haruspinae ac superstitioni, quae inde redundaret, parum parcere sciret, immo qui quamvis obsoleta hujusmodi instituta cavillandi occasionem avidissime aucuparetur. Nec timendum ei erat, ne illa ipsa aetate, qua Pietas et sancta Fides e terris recesserant, immo, quaecunque majoribus veneranda et religiosa esse videbantur, ea

¹⁾ Firnhaber I. I. p. 287 infr.: Er will Iphigenie retten; aber je eifriger er danach strebt, um so mehr dient er, wie es so oft geschieht, dem Schicksal zur Ausführung einer gerade entgegengesetzten Absicht etc.

²⁾ Adnotat. ad convers. fab.: Auch bei dem Character des Achill bleibt man zweifelhaft, ob man ihn tadeln oder bewundern soll. — Entweder ist sein Versuch zu retten, thöricht oder seine nachfolgende Ergebung unverzeihlich, und inconsequent bleibt in jedem Falle sein Betragen. E. q. s.

³⁾ V. 952 sqq. (Firnh.): — τὸς δὲ μάλιστα ἐστὶ ἀνὴρ; ὅς ὄλεθ' ἄληθῆ, πολλὰ δὲ ψευδῆ λέγει, Τυχῶν· ὅταν δὲ μὴ τίχῃ, διοίχεται;

⁴⁾ Ariadne. p. 496.

⁵⁾ V. 1498 sqq. Firnh.

⁶⁾ De epilogo cf.: O. Müller, Lit.-Gesch. Bd. 2. p. 177. — Bremi, Schweizer Beiträge. p. 149. — G. Hermann, praef. ad Iph. edit. p. VII. — Seyffert, quaest. p. 13. — Matthiae, annot. ad Eur. T. VII. p. 408. — Bartsch, de Eur. Iph. Aul. auctore. p. 7. supr. — Hartung, edit. Iph. p. 85. — Zirndorfer, de chronol. fabb. Eur. p. 103. — Idem, de Eur. Iph. Aul. Marburg, 1838. p. 25. — Mehlhorn in: Allg. Schulz. 1833. p. 628. — Lindemann, dissert. de Eur. Iph. Aul. p. 1. et 4. — Erfordt, ad Ajac. v. 1109. — Bode, Gesch. der dram. Dichtk. der Hellenen. p. 509. — Hutter, über den Prol. und Epilog zu Eurip. Iph. Aul. München, 1844. 4. — Cf. Jahns Jahrb. 1844, 116. — Epilogum defenderunt atque Euripidi tribuerunt: Boeckhius [tr. Gr. princ. p. 270. infr.], Gruppius [Ariadne. p. 502. 09], Kieffer [Darleg. des Gedankenzusammenhangs in der Aul. Iph. Herbstpr. Nürnberg, 1837. Th. II. p. 8.]

amdudum religionem suam amiserant, inque dies magis addubitari, negligi atque contemni coepta erant, ne hac, inquam, aetate aequales suos deorum despicientia ac liberiore suo de rebus divinis iudicio offenderet. Hac igitur ex parte Euripides mirum quantum discrepat ab Aeschyle et Sophocle, qui quum veterem religionem cum lacte nutricis quasi suxissent, priscam pietatem fidemque per totam vitam anxie retinuerunt. Euripides vero¹⁾ quemadmodum a teneris, quod Graeci ajunt, unguiculis veterum deorum contemtionem assuefactus erat: ita post expedi ionem Siculam, cujus eventum haruspicinae vanitatem plane denudasse constat,²⁾ vates aperte deridere et cavillari non amplius verebatur, atque sexcenti ejus loci inveniuntur, qui huc spectant.³⁾ Nec in Iphigenia nostra vatibus pepercit,⁴⁾ quod quum factum sit, Schillerus miratur; at nos contra miraremur, si deliciis suis abstinuisset poeta, cui ut alias, sic praesertim in hac re, suas ipsius sententias fabulis immiscere mos erat. Deinde vero his omnibus remotis Achillis persona ne per se quidem vitiosa est, id quod vix infitias ibit is, qui rerum conditionem ac statum satis penderit. Nimirum Pelides, ut servidus gloriaeque avidissimus vir, vel maxime optat, ut tandem aliquando naves solvantur. Quod quominus fiat, obstant Dianae ira et Calchantis vaticinium. Itaque curat, ut deae ira placetur et oraculo satisfiat, h. e. ut immoletur virgo. At, inquires, quid oraculis satisfacere opus est, quibus, quippe a fraudulentis vatibus fictis, fides denegatur? Bene dicis! Sed, quaeso, etiamsi Achilles vatibus succenset eorumque oracula contemnit, num inde sequitur exercitum quoque idem de hac re sentire? Nonne potius milites Calchanti credidisse ideoque in immolandi consilio perseverasse verisimile est? — Itaque non potest, quin vel invitus virginis causam deponat. Sed restant alia, quae huc faciunt. Postulat immolationem patris Iphigeniae, postulat et ipse virginis pater. Quid? Invitisne propinquis et cognatis ab eo illam servari, quocum nullo aut sanguinis aut necessitatis vinculo conjuncta est? Huncne unum non solum toti exercitui, sed etiam potentissimis ducibus resistere? Non ita! Communi omnium voluntati obtemperandum est, nec amplius virginis vitae parcere licet, immo ne tum quidem licet, si vel haruspicum fallacis dolisque ejus interitus debeat. Jam igitur vides, quot qualesque causae sint, cur Achilles, quamvis de oraculorum vanitate plane non dubitet, tamen non modo virginis amatissimae immolationi non officiat, sed, ut in epilogo est, ne caerimonias quidem ac ritus legitimos in ipso sacrificio usitatos adjuvare vereatur.

Haec hactenus. Jam de Hartungio videamus, qui itidem Pelidae personam ut vitiosam reprehendit. Achilles idem, inquit,⁵⁾ qui virginem ne immolaretur defensurum se esse pollicitus est, eandem ipse immolat, et tamen preces sic facit, quasi Agamemno immolet.⁶⁾ At meminere Hartungius, qua conditione se defensurum esse dixerit. Quod quum oblitus esse videatur, totum locum hic repetere juvat⁷⁾:

ὄμως δ', ἴσως γε κἄν μεταγνοῖς τὰδε.
ὡς οὖν ἂν εἶδῃς τὰ πρὸς ἐμοί, λελεγμένα
ἰδῶν τὰδ' ὅπλα θηροῦ βροτοῦ πέλας,
ὡς οὐκ ἴσων δ', ἀλλὰ κολίσιων θανεῖν κ τ λ.

Clarissimis igitur verbis Achilles dicit, fieri posse, ut virginem consilii sui poeniteat; quod si fiat, se ei suppeditas venturum esse pollicetur. Quum vero virginem consilii non poeniteat, Achilles non

¹⁾ Cf. de tota hac re: Firnhaber, Edit p. XLV. XLVI. p. 123. — C. Fr. Hermann, quaest. Oedipp. p. 48.

²⁾ Thucyd. VIII, 1: ἀγχοῦντο καὶ τοῖς χρησμολόγοις τε καὶ μάντεσι καὶ ὁποῖοι τε ποτε αὐτοῖς θεῖοι ἄνθρωποι ὡς λήγονται Σικελίαν.

³⁾ Vid. Hippolyt. v. 1058. — Hecub. v. 1268. — Electr. v. 400. Helen. v. 744. 757. Phoen. v. 772.

⁴⁾ V. 90. 516. 952. (Firnh.)

⁵⁾ Vid. ejus edit. p. 55.

⁶⁾ Idem fere Zirndorfer repetit (de chronol. fabb. Eurr. p. 100 supr.): Tam parum nostra fabula sibi constat, ut is, qui multis verbis ad taedium usque se Iphigeniam servaturum dixit, in fine etiam in illa sacrificanda alios adjuvet.

⁷⁾ V. 1416—1419 (Firnh.). — Cf. Firnhaber, edit. p. 288.

amplius tenetur promisso. Falso igitur Hartungius Peliden accusat, quod Iphigeniam, quam servaturum se esse omni pignore affirmasset, tamen Orco sicut mactari. Immo vero, quantum equidem iudicare possum, accusandus esset, si mactari non sivillet. Nam, ut recte ait Kiefferus,¹⁾ innocentem virginem ad mortem raptam contra vim defendere dignissimum erat tanto viro; sed invitam eam tueri non solum temerarium, sed etiam ridiculum fuisse.²⁾ Ceterum sive Hartungio adstipulamur sive non adstipulamur, poeta rem aliter instituere non potuit ac re vera fecit. Fac enim Achillem Iphigeniam voluisse defendere. Nonne consilium illud persecuturus immolationi adesse debebat? Immo non solum adesse debebat, sed etiam sacrificium adjuvare, si virginem fortasse servatum iri jure sperare vellet.³⁾ — Restat, ut, cujus mentionem jam fecimus, ad Zirndorferum redeamus, qui in criminatione illa Hartungiana non acquievit, sed omnino Achillis mores et inconstantes et mutabiles vituperavit. In nostra tragoedia, inquit,⁴⁾ Achillis mores minime sibi constant, quippe qui partim ut vir placidissimus appareat, qui, etsi maxime lacessitus, Agamemnoni de injuria persuadere vult, partim maxime iracundus, qui se vel omnes Graecos, quominus rem injustissimam perpetrent, consertis manibus cohibitorum esse profitetur. — Habemus confusionem duorum Achillum, ut ita dicam, nimirum mitis et iracundi. — At vereor ut integre et incorrupte judicaverit V. D. Nimirum id agit, ut fabulam nostram ex duabus (Euripidis majoris et minoris) conflata et a grammatico aliquo interpolatam esse ostendat; cujus interpolationis vestigia illo iudice cernuntur in initio dramatis, in altera parodi parte, in versibus bis terve repetitis, in versuum inaequalitate, in moribus Achillis. Ergo aut non vidit V. D. aut, si vidit, prae nimio argumentandi studio neglexit, quam eximie pulchra esset haec juvenis inconstantia, qua inter iram et lenitatem fluctuaret; nam pulchra est, quia ad verum expressa et naturae plane accommodata.⁵⁾ Quid? quod contra naturam poeta scripsisset et cogitasset, si fervidissimum acerrimumque juvenem immutabilem et constantem fecisset. Et cur tandem (sic jure nostro quaerimus) non itidem ex Iphigeniae, Agamemnonis, Menelai personis de fabulae interpolatione conjecturam fecit? Nam si multiplex personae cujusdam ingenium multiplicem interpolationem arguit, non est, cur Iphigeniam nostram ex pluribus fabulis consutam esse negemus. Sic v. c. persona Agamemnonis, qui nunc hominem, nunc monstrum hominis, nunc probum et honestum, nunc fraudulentum sese praebet, ex tot tamque diversis rebus conflata est, ut, si quis Zirndorfero auctore has discrepantias interpretari vellet, duae fabulae vix sufficerent. Itaque jam vides, quo haec ducant, et quam nihil V. D. hac demonstrandi ratione efficiat, qua de re missa haec faciamus, praesertim quum id, quod praeclare et pulchre poeta instituit, prorsus neglexisse videatur.

Restat, ut de Atridis pauca addamus, qui et ipsi mutabiles ac parum sibi constantes sese ostendunt. Ordiamur ab Agamemnone, qui ob inconstantiam suam a Schillero nostro acerrime reprehenditur.⁶⁾ Sed personam mutabilem non per se vituperandam esse, affatim jam patet ex iis, quae de Iphigenia et Achille supra diximus; atque tum demum morum commutatio vitiosa fit et reprehensione digna, si

¹⁾ Darlegung des Gedankenzusammenhanges in der Aul. Iph. Progr. Nuernb. Pars II. 1838. p. 11.

²⁾ Cf. Witzchel in: Neue Jahrb. für Phil. u. Paedag. 1839. p. 188.

³⁾ Vid. Firnh. I. I. p. 287.

⁴⁾ De chronol. fabb. Eurr. p. 100.

⁵⁾ Horat. art. poet. v. 159: — — — [puer] iram

Colligit ac ponit temere, et mutatur in horas.

Aristot. Rhetor. II, 12 (Bekk.): εἰμετάβολοι δὲ καὶ ἀνέμοροι (οἱ νέοι scil.) πρὸς τὸς ἐπιθυμίας, καὶ σφόδρα μὲν ἐπιθυμοῦσι, ταχέως δὲ παύονται κ. τ. λ.

⁶⁾ Annot. ad conv. fab.: Agamemnon's Character ist nicht fest gezeichnet und durch ein zweideutiges Schwanken zwischen Unmensch und Mensch, Ehrenmann und Betrüger nicht wohl fähig, unser Mitleid zu erregen.

ex toto rerum nexu satis explicari nequit. At in Agamemnone potest, ni fallor, explicari. Nam Atrides ad eorum genus pertinet qui in quavis rerum conditione diu haesitant, quique, quum hanc vel illam agendi rationem nunc cupidissime amplectantur, nunc fastidiose abjiciant spernantque, inter varias sententias fluctuant, donec, omnibus diligentissime circumspectis, consilium aliquod capiunt, captum autem pervacaciter tenent.¹⁾ Multa sunt, eaque diversa, quae Atridae animum movent. Primum enim insatiabili honoris cupiditate duci se sinit, nec quidquam vehementius optat, quam ut expeditio Trojana ad effectum adducatur, scilicet ne ipse imperii dignitatem vix sibi concessam statim amittat.²⁾ Deinde neque paternum neque conjugalem amorem adeo abjecit, ut filiam suam immolari lento pectore pati possit. Accedit, quod vates, quod Menelaus, quod milites sacrificium vehementer flagitant. Duce mne ipsum, cui exercitus salus cordi esse debet, eorum precibus resistere? — Nihil tamen minus initio filiae amor vincit; mandatum illud, quo uxorem cum filia Aulidem, venire jussit, revocare studet; sed, eheu! ad irritum cadit ejus consilium, nuntius cum epistola a Menelao intercipitur, advenit Iphigenia in castra. Sic omnia miscetur et turbantur, atque tum demum, ubi filiae immolanda consilium semel cepit, obstinato animo in incepto perstat, quod ipsum, sicuti jam diximus, hujusmodi personis proprium esse solet. Itaque Agamemnonis indolem cave reprehendas; quod qui facit, nec Homero parcere debebit, qui Agamemnonem pariter cunctantem et religiosum descripsit. At Homerus, quanquam interdum dormitasse dicitur, tamen in ejusmodi certe rebus nil inepte molitus est. — Nec minus egregie animi dolores depinxit poeta, quibus infelix pater misere tabescit: vix a se impetrare potest Atrides, ut tam carum caput deserat et quasi projiciat; neque enim a pietatis sensu abhorret, atque inconstantia illa tantum abest ut illum dedecet, ut ex nostro sensu summis laudibus digna sit, quippe quae non ex animi quadam imbecillitate, sed ex pura puta humanitate fluxerit; id quod vituperatores ejus plane fugisse videtur. Sed restant alia, et ea graviora. Nam, quae poetae nostri, ut ita dicam, parsimonia est, artes, quibus spectatores commoveret, non omnes simul temere profudit, sed gradationem quandam ita adhibuit, ut, a levioribus ad graviora pedetentim progressus, gravissima quaeque ad imum rejiceret. Sic, opinor, in dramatis initio spectatorum misericordia inde tantum oritur, quod Atrides de filiae sorte anxie secum reputat. Deinde post Clytaemnestrae et Iphigeniae adventum aliud momentum accedit; et id quidem in eo cernitur, quod Agamemno mulieribus coram dolores suos et animi cruciatus sedulo dissimulare, immo totam rerum conditionem et ipsam immolationem anxie celare coactum se videt, ex qua re duplex quasi animi affectus ad nos redundat: alter ob Iphigeniae calamitatem, alter ob Agamemnonis miseriam. Haec plane concinere cum Neoptolemi descriptione, qualem in Philocteta Sophoclis legimus, jam monuit Gruppius.³⁾ Quemadmodum enim Neoptolemus Poeantis filium Ulixis fallacias celare cogitur, nec nisi invitus ad mendacium, quippe a necessitate sibi extortum, confugit: ita hic quoque Atrides uxori et filiae invito animo fucum facit, immo, dum facit, summo dolore dirumpitur. Uterque vero eo magis dolet, quo majore misericordia prosequitur eos, quos decipit. Sed maximi Atridae dolores, si quid sapio, inde oriuntur, quod, quanquam omni culpa vacuus est, tamen tanquam scelestus et nefarius a diis in exitium praecipitatur. Iphigeniam enim etiamsi non revera servavit. at saltem servare studuit, nec patris vitio, sed divinitus aut, si ita vis, fato factum est, ut servandae illius consilia ad irritum redigerentur. Quanquam igitur nullius culpa sibi conscius est, tamen veteratoris fraudulentum speciem prae se fert, quod ipsum Agamemnonis miseriam idemque spectatorum misericordiam miro modo non adaugere non potest. Nihilosecius ejus persona vituperationem non fugit. Et ut Schillerum omittam, cujus notae ex antecedentibus satis jam refutantur, iterum Hartungius is fuit, qui

¹⁾ Ariadne, p. 499 inf.: Ein bedenklicher, contemplativer Character, wie wir den des Agamemnon mit meisterhafter

Sicherheit gezeichnet sehen, ein solcher erwägt und schwankt lange, dann aber steht er unerschütterlich fest.

²⁾ Cf. Menelai oration. v. 333 sqq. (Firnhaber.)

³⁾ Ariadne, p. 500.

in Atridam, praesertim qualem in sacrificio sese praebet, fulmina sua jecit. Agamemno, inquit, filia procul conspecta, ne illam videret aut ipse ab illa videretur, capite obvoluto se abscondit. Sed pravam hanc obvolutionis interpretationem suo jure rejecit Firnhaber,¹⁾ qui demonstret alias quoque causas cogitari posse, cur Agamemno sic fecerit, immo dolorem pudoremque misericordiae mixtos ejus animum adeo occupasse, ut hominum adspicere amplius ferre nequiret. Ut epilogum nostrum fortasse spurium esse taceam, quod si statuimus, ejus vitia Euripidi certe non sunt imputanda, mihi quidem nihil naturae magis consentaneum, nihil, ut ita dicam, magis poeticum esse videtur, quam quod in extrema illa scena Atrida caput obvolvit. Audiamus enim, quaeso, Valerium Maximum²⁾ de Timanthis pictura. Quid ille alter, inquit, aequae nobilis pictor luctuosum immolatae Iphigeniae sacrificium referens, quum Calchanta tristem, moestum Ulysses, clamantem Ajacem, lamentantem Menelaum circa aram statuisset, caput Agamemnonis involvendum, nonne summi moeroris acerbitatem exprimi non posse confessus est?³⁾ Haec, ni fallor, tenenda sunt, si quis Atridae personam, qualem in epilogo descriptam habemus, ex aequo judicare velit. Summum Agamemnonis dolorem arte satis exprimi vix posse quum ipse poeta sentiret, ad externa et adventicia confugit adjumenta, et quia animi sensus depingere non sibi concessum videbat, corporis certe speciem et habitum ita depingere conatus est, ut infelicissimi patris desperatio sic saltem quodammodo eluceret. Hinc, opinor, descriptio illa ab Hartungio vituperata originem traxit. Atrides, ut in epilogo est,⁴⁾ ingemiscit in miserrimo miserrimae virginis adspicere; in lacrimas effundit acerbissimum dolorem; non amplius carissimi capitis adspicere ferre potest; caput obvolvit, atque silet. Quam artificiosa haec dispositio sit, documento est marmor illud Florentinum, Cleomenis ara, quod Uhdenius descripsit,⁵⁾ in quo itidem Iphigeniae patrem chlamyde indutum videmus, ita quidem, ut velato capite dextro cubito nitatur. — Omnium absurdissimum, pergit Hartungius, quod Agamemno finitis rebus supervenit. Quam gravi vero causa impulsus, quam dura necessitate coactum putas, ut iratam uxorem convenire neque ignominiam pudoremque vitare vellet! Scilicet domum illam redire jubet, quoniam sibi Trojam proficiscendum sit!⁶⁾ — Quod idem poetae exprobrarunt Bremius⁷⁾ et Bartschius,⁸⁾ qui ex hac re epilogum interpolatoris esse effecit. Sed etiamsi quis ejus *voûlens* infitias iret, tamen nonnulla ad excusandum Euripidem afferri possent, ac revera attulit Kiefferus,⁹⁾ qui longam Agamemnonis orationem in loco fuisse plane negavit. Clytaemnestrae, inquit, mutabili esse atque infirmae non licet; quod si liceret, nexus tolleretur, qui inter hanc nostram tragoediam ac totam de Atridis fabulam intercedit. Quodsi vero sibi constare nec de marito suo aliter cogitare debet, — quid multis huic verbis opus est? Nec vacat quidem copiosae orationi, quandoquidem Calchante auctore maturandum ei est proficisci, ne vento secundo a dea misso desit. Addit Firnhaber,¹⁰⁾

¹⁾ Edit. Iph. Excurs. VI, p. 283 sqq.

²⁾ Lib. VIII. c. 9. — cf. Gruppe l. I. p. 573. — O. Müller, Archäol. 2. Ausg. p. 135. 655.

³⁾ Cf. Ciceronis orator., 22 extr.: Si denique pictor ille vidit, cum immolanda Iphigenia tristes Calchas esset, moestior Ulysses, moereret Menelaus, obvolvendum caput Agamemnonis esse, quoniam summum illum luctum penicillo non posset imitari.

⁴⁾ Iphig. Aul. v. 1536—1539 (Firnhaber.).

⁵⁾ Abhandl. der Berl. Acad. 1812. p. 74—84. — O. Müller, Archäol. 2. Ausg. p. 655. — Cf. Nitzsch ad Odys. VIII, 84.

⁶⁾ Cf. Firnhaber, edit. p. 289.

⁷⁾ Beitr. p. 155.: Was kommt Agamemnon noch so nachgeschlichen? Was thut er da? Wie nichts sagt er! Man muss sich eigentlich in sein Herz schämen!

⁸⁾ L. I. p. 7: Vide porro, finita nuntii narratione quam misere et inepte prodeat Agamemno, Clytaemnestram denuo de filiae sorte certiores faciens et domum redire jubens et valere.

⁹⁾ Progr. Nuernb. 1838. p. 6.

¹⁰⁾ Edit. p. 289.

fortasse Euripidem, qui sub finem fabulae justo saepius negligentiae suae indulgeat, tam longam fabulam, quae usitatos terminos jamjam egressa esset, novis scenis amplificare fastidivissè. Sed quidquid judicabis, nos certe, qui epilogum genuinum esse negamus, hanc quaestionem sine scelere in medio relinquere posse nobis videmur.

Sed haec hactenus. De Menelai persona non multa habeo, quae addam, siquidem Euripidea ejus descriptio in universum ab Homericam parum differt. Scilicet uterque poeta maxime iracundum Menelaum depinxit, neque hac ex parte in Iphigenia alium se praebet atque in Iliade. Etenim, quae eximia ejus inconstantia est, quippe qua Iphigeniam, Achillem, Agamemnonem penitus aequiparat, modo iracundia exardescit, in simpulo, quod ajunt, fluctus excitat, rixaeque cupidissimum se ostendit; nunc suppliciter ac submisso non dicam veniam petit, sed facilem se praebet et ad poenitendum agitur. Et hujus quidem iracundiae specimen statim in initio fabulae habemus. Nam in scena illa, qua servum cum literis intercipit, vehementissime tumultuatur, imbecillum senem regio suo, quod manibus gestat, sceptro mulcare minatur, omninoque tanquam servum acriter eum increpat. Nec in dialogo isto, quo cum fratre rixatur, a se desciscit, sed personam suam egregie tuetur, utpote qui initio indignationem suam libere effundat, mox vero sedate placideque fratrem alloquatur. Alteram Atridarum altercationem in Telepho fuisse scimus, et quae, quantum ex fragmentis concludere licet, cum hac nostra sane quam concineret¹⁾. — Jam si posteriorem Iphigeniae scenam, in qua Menelaus fratris animum reconciliare sibi studet, cum priore illa comparamus, totus ille videtur commutatus esse. Itaque Aristotele judice ἡθος ἀνόμιλον exhibet, ac fortasse quis hanc ob causam totam ejus descriptionem reprobrare possit. Quod cave faxis; nam animi haec commutatio tantum abest ut inconstantiam prodatur, ut reapse summae constantiae specimen evadat. Nimirum me judice constans est, si quis non a se desciscit, sed propriam suam naturam ita sequitur, ut nunquam alius esse videatur, ac re vera sit. Itaque quemadmodum deum divinam, heroem heroicam, ita hominem humanam naturam prae se ferre oportebit. Jam si in homine subsistimus, facile patet, qua ratione ita depingendus sit, ut ubivis humanitatem suam retinuisse merito dicatur. Duo enim sunt, quae in hominis natura internosci debent: unum, quod cum universo hominum genere ei commune est; alterum, quod proprium habet et singulare. Et illud quidem in eo potissimum cernitur, quod omnes omni tempore mutamur et variamur. Nam quum non ii simus, qui nobis res, sed nos rebus subjungere cogamur, iidemque quavis impulsione extrinsecus oblata et ab externis rebus profecta ad actionem excitemur, fieri non potest, quin natura humana, quae quasi cera facile imprimitur, una cum rebus modo hac modo illuc flectatur, itaque sive in melius mutetur sive in deterius. Sin igitur persona ita descripta esset, ut plane non mutaretur, perperam, h. e. contra naturam, poeta eam descripsisset. Deinde vero in quavis persona etiam ea elucere oportet, quae ejus propria sunt; quod si poeta neglexerit, non ad verum eam expressit. Itaque glorioso homini tribuere debet, quae gloriosi sunt, arroganti, quae arrogantis, iracundo, quae iracundi. Unde apparet, ni fallor, quam vere et recte Menelai personam poeta descripsit. Nam iracundus ille est et fervidus; est autem iracundi, momento temporis excandescere quidem et ira efferri, sed mox manus dare et supplicis instar veniam petere. Itaque, quod in fabula nostra Euripides finxit, Menelaum initio Agamemnonem vehementer increpasse, deinde vero re diligenter perpensa et considerata mitissimum placidissimumque sese ostendisse, quippe qui sua sponte in gratiam cum eo redierit, id naturae adeo consentaneum et ad verum tam singulari arte expressum putamus, ut quemadmodum reliquarum personarum sic hanc quoque Menelai descriptionem ut maxime artificiosam jure nostro laudare et comprobare nobis videamur.

¹⁾ Cf. Firnhaber, Edit. p. 278.